

Het broedseizoen 1991 van de Purperreiger in Nederland

H. van der Kooij

In 1991 zijn er wéér minder Purperreigers in Nederland tot broeden gekomen. De landelijke inventarisatie leverde slechts ruim 200 paren op, ongeveer 14% minder dan in 1990. Grafiek 1 illustreert de langzamerhand chronische achteruitgang. De tabel met het overzicht van de kolonies is uitgebreid. Van elke kolonie is het nesttype vermeld.

Het rietnesttype (R) omvat hoofdzakelijk 'grond'nesten in het waterriet. Nesten in Kleine Lisodde en Mattenbies behoren er ook toe. Het drijftilnesttype (D) betreft veelal nesten in laag houtopslag of op pollen van Pluimzegge in drijftilvegetaties. Het derde type is het struweelnesttype (S). Dit type komt in Europa vrijwel alleen voor in Nederland, hetgeen de nesten in struwelen een bijzondere waarde geeft. Nesten in alleenstaande bomen vallen er ook onder.

	nesttype	1988	1989	1990	1991
Friesland					
Oude Venen	S	6	5	7/8	2/3
Rottige Meenthe	R	1	> 2	0/1	0/1
Brandemeer	R	0	2	0	0
Overijssel					
De Weerribben	R	10	13	7	3
De Wieden	D?	+	> 7	18	17
Zwarte Meer (O.)	R	21	15	10	17
Zwarte Meer (W.)	R	6	12	2/4	7/8
Noord-Holland					
Naardermeer	R	29/33	30	± 40	35/39
Utrecht					
Loenderveense Plassen	R	13/15	16	1	1
Breukeleveense Plassen	D	+	+	+	6/7
Tienhovense Plassen	R	1	2	2	1
Molenpolder	R	3	2	2/4	1
Westbroekse Zodden	R	0?	0	0	2/3
Zuid-Holland					
Nieuwkoop	S	97	122	121	87
Armeide	R	34	18	5	13
Kinderdijk	R	6	8	6	8
Leerdam	S	20	22	22	10
totaal		± 270	± 285	± 245	± 210

+ = broedvogel in onbekend aantal; 0 = 0 broedparen;

R = rietnesttype; D = drijftilnesttype; S = struweelnesttype

Tabel 1. Overzicht van de kolonies, gerangschikt naar provincie.

Friesland

In Oude Venen (Alde Feanen) was er in 1991 geen kolonie. De Purperreiger was met slechts twee à drie solitaire paren aanwezig. In 1990 waren er in de oude kolonie nog zes struweel-nesten, in 1991 maar één. Een tweede paar nestelde in Waterriet, terwijl van het derde, mogelijke, broedgeval de lokatie niet precies bekend was (N. Minnema, It Fryske Gea).

P. Schaper (Staatsbosbeheer) meldde voor De Deelen één mogelijk broedgeval in rietland en één nestvondst in een overgangsvegetatie van overjarig Riet naar open water. Het nest lag op een pol Pluimzegge. In de Rottige Meenthe heeft hooguit één paar gebroed (H. Ruiter, Staatsbos-beheer).

Overijssel

In de Kop van Overijssel ging de Purperreiger in één gebied verder achteruit, in één gebied sterk vooruit, terwijl in het derde gebied het aantal

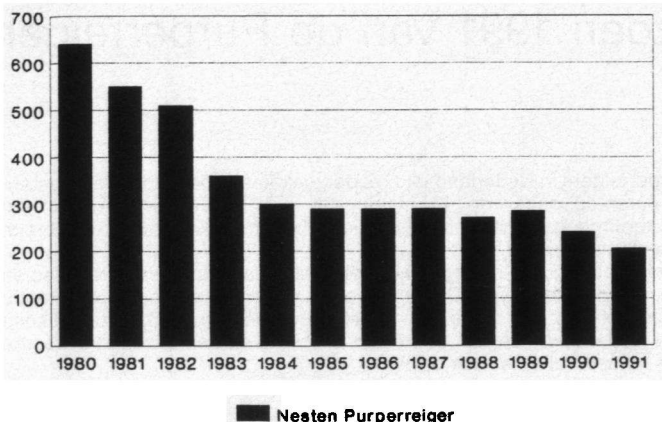
broedparen ongeveer gelijk bleef. De Purperreiger is vrijwel uit De Weerribben verdwenen. Dick Woets kon slechts drie nesten lokaliseren.

Het aantal broedparen van de Purperreiger in De Wieden is geschat op zeventien. Dank zij allerlei waarnemingen van personeel van 'Natuurmonumenten' kon Ronnie Veldkamp toch tot een totaalschatting komen. De opgave voor 1990 is gewijzigd in achttien.

De kolonies bij het Zwarte Meer, in drassig, overjarig Riet, hadden een goede bezetting. De inventarisatie van Zwarte Meer-Oost, op 11 juni, leverde zeventien nesten op. Die van Zwarte Meer-West, op 2 juli, vijf, terwijl in de omgeving van deze vestiging mogelijk nog twee à drie paren hebben gebroed (F.E. de Roder).

Noord-Holland

De luchtelling boven het Naardermeer vond op 3 juli plaats en leverde in totaal 31 nesten op (R. de Wijs).

Grafiek 1. Het aantal nesten van de Purperreiger in Nederland van 1980 tot en met 1991.

In het vorige artikel (Het Vogeljaar 39 (6): 255) heeft schrijver dezes opgemerkt dat de situatie in het Naardermeer grondige studie vraagt, daar de Purperreiger zich hier, ondanks de aanwezigheid van de Vos, goed weet te handhaven.

Op 22 augustus zijn met roeiboot en zwembroek de grote vestigingen in het Naardermeer bezocht. Veel nesten zijn gevonden dank zij de gegevens van De Wijs van de luchtelling.

De Purperreiger nestelt in het Naardermeer in waterrietvegetaties die een grillige eilandstructuur bezitten, vlak bij open water. De sterke afwisseling van waterriet, modderplasjes, sloten en open water biedt de Purperreiger waarschijnlijk voldoende veiligheid. De huidige structuur is deels het gevolg van ganzenvraat. Bij toename ganzenvraat valt te vrezen dat de broedmogelijkheden voor de Purperreiger in het Naardermeer zullen afnemen.

De veldgegevens van 22 augustus zijn vergeleken met de 'luchtdia's' van R. de Wijs. Deze stu-

die heeft mij gebracht tot minimaal 35 à 39 nesten. R. de Wijs schatte het aantal naar aanleiding van de luchtelling op 31 nesten. Dit betekent dat niet met één luchtelling kan worden volstaan. Twee keer vliegen per broedseizoen, waarbij op elke vlucht foto's worden gemaakt, is nodig om een juist inzicht in het aantal nesten te krijgen. Een nauwkeurige studie van de luchtfoto's, eventueel gecombineerd met een 'grond'telling in augustus zal een betrouwbaar beeld van het aantal broedparen moeten kunnen opleveren. Met de luchtfoto's kan ook de invloed van de Grauwe Gans op de waterrietvegetatie in het Naardermeer worden gevolgd. Met name geldt dit voor de Veertig Morgen. Het is ecologisch een boeiend gegeven dat Purperreiger en Vos in één gebied voorkomen. Het zou een zeer goede zaak zijn als in andere moerasgebieden ook dergelijke waterrietvegetaties worden 'aangelegd'. Onder meer Purperreiger en Roerdomp zouden hiervan kunnen profiteren. Het valt te vrezen dat

In het midden kijk op het wilgenstruweel van de purperreigerkolonie in De Pot te Noorden. Rechts Zwarte Elzen waarin de Blauwe Reiger nestelt op ruim tien meter hoogte. Foto: H. van der Kooij.

nesttype	1988	1989	1990	1991
Riet	48	43	32	43
drijftil (D) + ??	± 6	± 4	± 7	± 10
struweel (S)	46	53	61	47

Tabel 2. Verdeling van de purperreigernesten (%) over de drie vegetatietypen.

veel moerasgebieden de laatste decennia dergelijke onbegaanbare vegetaties door successie zijn kwijtgeraakt.

Utrecht

Op 3 juli is er één keer boven de Loenderveensche Plassen gevlogen.

Er werden geen nesten gezien. De opzichter van de Amsterdamse Waterleidingplas J. van Bergeijk gaf één nest door. Tabel 1 vermeldt in welke andere Utrechtse gebieden de Purperreiger heeft gebroed (B. Bos, Staatsbosbeheer).

Nieuw is het broeden in de oeverlanden van Breukelerveen. De kolonie is ontdekt door P. Bakker. Hij acht het waarschijnlijk dat de Purperreiger hier al circa acht jaar broedvogel is. In mei 1992 vonden P. Bakker en H. van der Kooij zes à zeven oude nesten. De nesten lagen op één à twee meter hoogte in lage wilgenopslag in drassig rietland (drijftilnesten).

Zuid-Holland

De reigerkolonies in het Nieuwkoopse plassen-gebied zijn geïnventariseerd op 14 juni.

De telling in De Pot verliep helaas snel daar het aantal nesten veel kleiner was dan in voorgaande jaren: 76 nesten tegen 99 nesten in 1990. Schrijver dezes ontdekte op 17 juli nog twee nesten waarmee het totaal in De Pot op 78 nesten kwam.

De twee vestigingen onder Nieuwkoop, Koeiensloot en Oude Vaart, zijn op de zelfde dag geteld. Bij Koeiensloot lagen vier en bij de Oude Vaart vijf nesten.

Het totale aantal nesten in het plassengebied bedroeg 87 nesten, een achteruitgang van 28% ten opzichte van 1990 (inventariseerders: F. Alta, G. Haak, H. van der Kooij, W.A. Regtop, J.W. Wansinck & M. Wansinck en W.J. Wansinck). In de periode 1951 t/m 1991 is het aantal nesten hier nog nooit zo laag geweest. Wij kunnen alleen maar hopen dat het volgend jaar beter is.

Het aantal broedparen in de Zouweboezem bij Ameide blijft sterk schommelen. In 1991 gelukkig ten goede: 13 nesten werden gevonden (P. van de Bogert, R.F. den Breejen, A. Horden en H. Manschot). De kolonie bij Leerdam werd op 5 juni geïnventariseerd door J.M. van Heiningen en schrijver dezes. Het was de eerste kolonie die in 1991 werd geteld en de bezetting viel geweldig tegen. Slechts tien nesten werden gevonden. De nesten lagen gemiddeld op een hoogte van 4,0 meter, in 1989 en 1990 was dit respectievelijk 4,5 en 3,7 meter. Dit wijst op een stabilisering van de nesthoogte.

Vermeldenswaard is nog een solitair broedgeval

in 1990, niet ver van de kolonie af, in een Meidoorn langs de Linge. Vier jongen vlogen uit (J.M. van Heiningen).

In Kinderdijk hebben acht paren in drijfgorzen gebroed. Opzichter G. Hoek schat het aantal broedparen aan de hand van af- en aanvliegende vogels. Het aantal broedparen is opmerkelijk regelmatig.

Discussie

De achteruitgang van de Purperreiger baart grote zorgen. In het najaar van 1990 heeft schrijver dezes aan diverse personen en instanties een werkschema ten behoeve van purperreigeronderzoek doen toekomen. Hierin wordt in de eerste plaats gepleit voor verdieping van het onderzoek 'nesthabitat Purperreiger in Nederland' en voor intensivering van het ringen van nestjongen in West-Europa. In de tweede plaats wordt de noodzaak uitgesproken van gericht onderzoek in de overwinteringsgebieden in tropisch West-Afrika. De komende tijd zal aandacht worden geschonken aan het schieten van adulte vogels op de voorjaars trek in Zuid-Europa en de gevolgen hiervan voor de broedpopulatie in Nederland.

De verdeling van het aantal broedparen over de twee hoofdnesttypen 'Riet' en 'struweel' is uitermate boeiend. Tot het derde type, het drijftilnesttype, behoort globaal vijf à tien procent van de nesten. De nesten van De Wieden zijn gemakshalve allemaal tot het drijftilnesttype gerekend. Het is niet bekend of er ook nesten van de andere typen in het gebied voorkomen.

Het is opmerkelijk dat de verdeling over 'Riet' en 'struweel' van 1991 vrijwel gelijk is aan die van 1988 en 1989. Kon in het vorige verslag (Het Vogeljaar 39: 253) worden geschreven dat de landelijke afname van $\pm 15\%$ geheel voor rekening kwam van de rietkolonies, in 1991 was dit andersom. Het aantal rietnesten nam met $\pm 17\%$ toe, terwijl het aantal struweelnesten met $\pm 34\%$ afnam. De populatie heeft zich blijkbaar na twee aparte rietjaren weer 'normaal' over de verschillende kolonies verdeeld!

Tot slot

Iedereen die veldwerk verricht en gegevens heeft geleverd, wordt hartelijk bedankt. Dit geldt ook een ieder die 'mijn' veldwerk mogelijk heeft gemaakt.

Correcties en aanvullingen op dit artikel zijn van harte welkom.

■ Ir. H. van der Kooij, Groenendaal 8, 4041 XX Kesteren, 08886-2234.

LITTERATUUR:

Kooij, H. van der (1991): Nesthabitat van de Purperreiger *Ardea purpurea* in Nederland. *Limosa* 64: 103-112.

Het Vogeljaar 40 (1992) 3